

Dlouhodobý vývoj spotřeby potravin

Ilona Mrháková

Ústav zemědělské ekonomiky a informací

Celostátní odborná konference „Nezdravé názory na zdravé
stravování“, IKEM, Praha 18. října 2023

Obsah prezentace

- ❖ Metodika
- ❖ Spotřeba potravin v letech 2012-2021
- ❖ Spotřeba potravin v období pandemie covid-19
- ❖ Nutriční hodnocení spotřeby potravin
- ❖ Aktuální vývoj SC potravin
- ❖ Změny nákupního chování

Metodika

Spotřeba potravin je zpracována na základě údajů ČSÚ; do výpočtů vstupují:

- výsledky statistiky ŽV
- definitivní údaje o sklizni zemědělských plodin
- výroba vybraných výrobků v průmyslu
- stav K a P zásob v zemědělských organizacích
- stav K a P zásob u výrobců potravinářských výrobků
- D a V potravinářských výrobků ze statistiky ZO
- samozásobení potravinářskými výrobky.

Metodika

Zahrnuje všechny typy spotřeby:

- prodej v maloobchodní síti
- spotřebu v závodech veřejného stravování
- spotřebu mimotržních a ostatních odběratelů
- naturální spotřebu
- spotřebu v potravinářské výrobě.

Pro statistiku spotřeby potravin neexistuje žádná závazná klasifikace – ani v ČR ani v mezinárodním měřítku.

Spotřeba potravin

- Faktory ovlivňující poptávku a následně spotřebu potravin:
 - širší nabídky
 - reklama a propagace
 - zdravotní gramotnost
- Zásadní vliv - **kupní síla obyvatel**
- **Spotřebitelské ceny** vzrostly od roku 2012 do roku 2021 v úhrnu o 18,5 %, z toho ceny potravin a nealkoholických nápojů o 21,0 %.
- **Průměrná mzda** v uvedeném období se zvýšila o 50,7 %, reálně o 32,2 %.

Spotřeba potravin

- V souvislosti s růstem kupní síly obyvatel - růst spotřeby potravin.
- **Celková spotřeba potravin** vyjádřená ve stálých cenách se dle výpočtů ÚZEI v letech 2012-2021 zvýšila o 7,9 %, tempo růstu spotřeby potravin živočišného původu bylo dynamičtější (o 1,6 p. b.) než u potravin rostlinného původu.
- U většiny potravinových skupin byl zaznamenán rovněž růst hmotné spotřeby.

Spotřeba potravin

změna 2021/12

MASO CELKEM

+11,0 %
(+8,6 kg)

Hovězí

+16,4 %
(+1,3 kg)

- vysoká cena
- časově náročnější příprava
- horší kvalita
- konkurence VM a DM

Veřřové

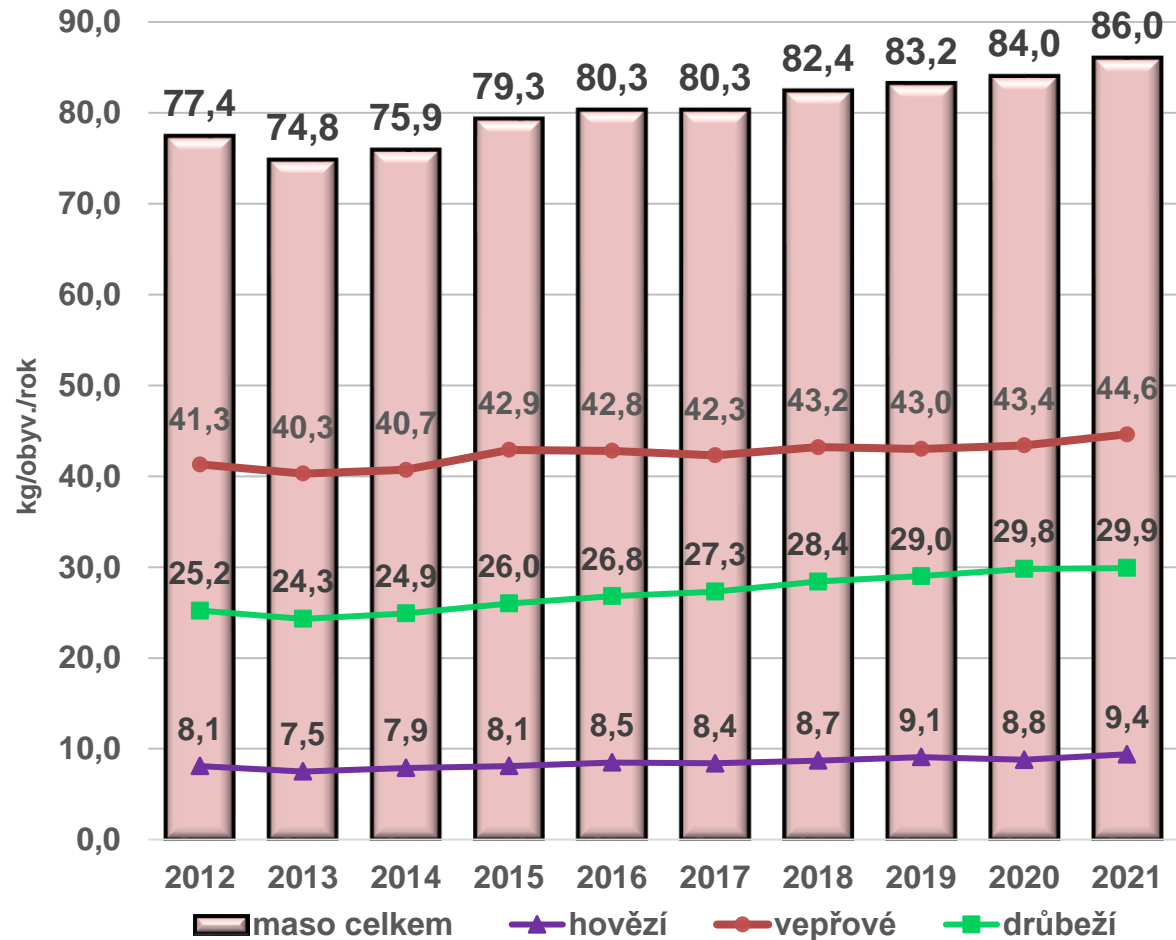
+7,9 %
(+3,3 kg)

Drůbeží

+18,5 %
(+4,7 kg)

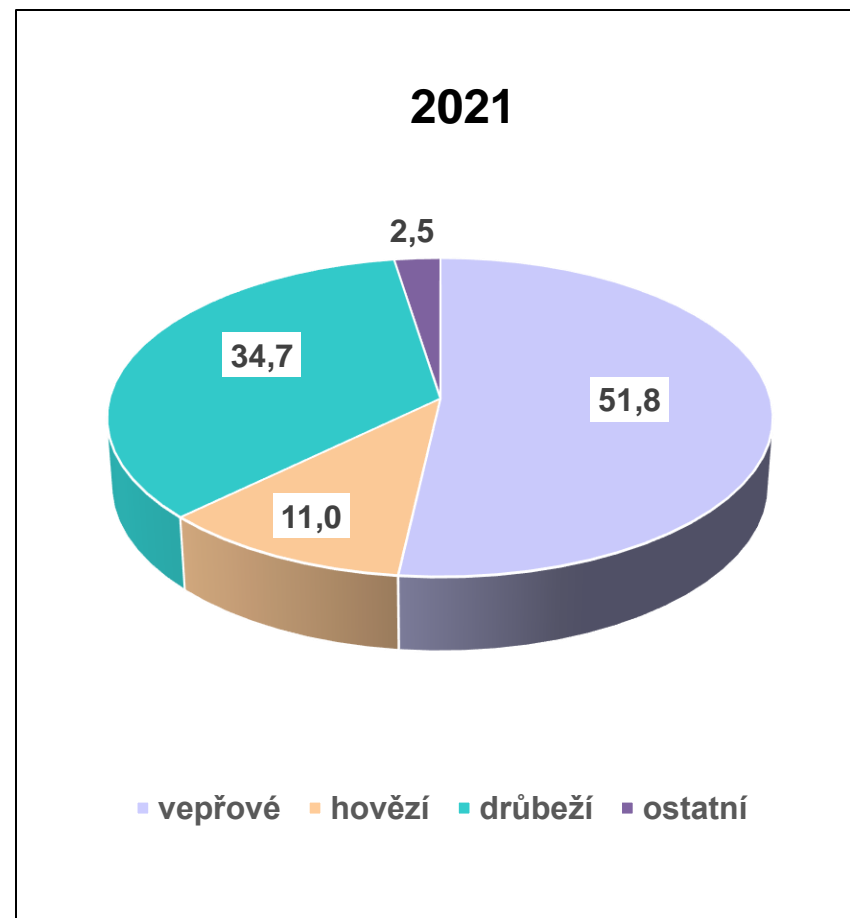
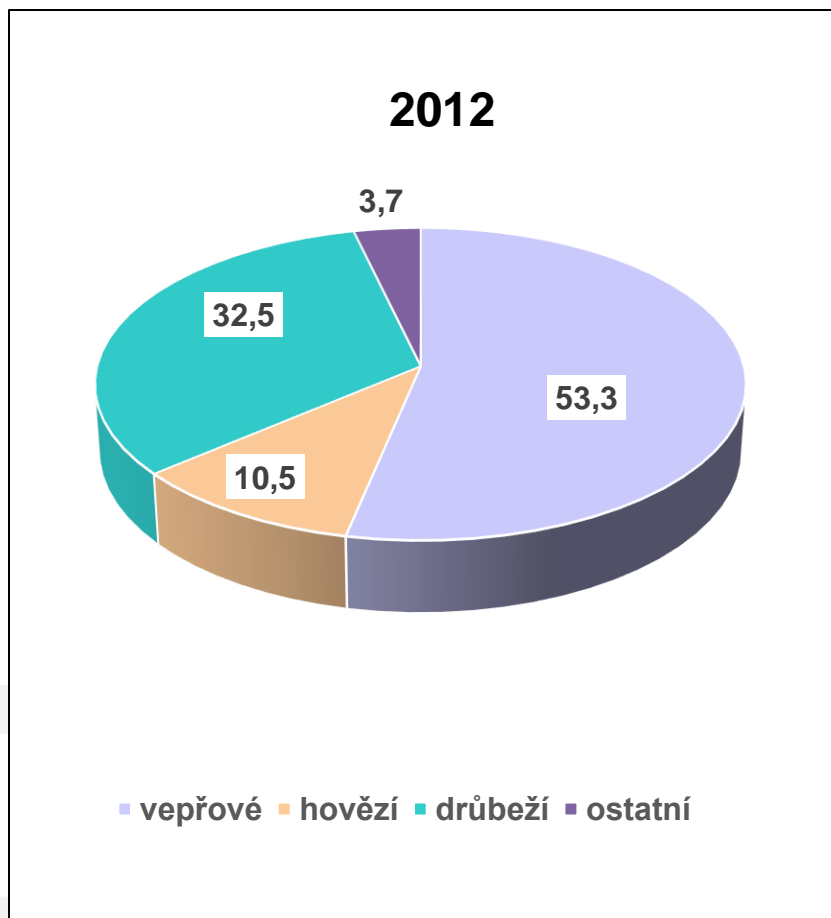
- nízká úroveň SC
- široká nabídka
- jednoduchost, rychlost, různé způsoby přípravy
- zdravotní benefity

Maso v hodnotě na kosti (kg/obyv./rok)

Spotřeba potravin

Podíl jednotlivých druhů masa na jeho celkové spotřebě (%)

Pramen: vlastní výpočty z dat ČSÚ

Spotřeba potravin

změna 2021/12

**MLÉKO A MLÉČNÉ
VÝROBKY CELKEM**

+12,2 %
(+28,6 kg)

Pramen: vlastní výpočty

Spotřeba potravin

změna 2021/12

Mléko konzumní **-1,0 %**
(-0,6 kg)

Ostatní mléčné výrobky **+12,1 %**
(+4,0 kg)

Sýry **+7,5 %**
(+1,0 kg)

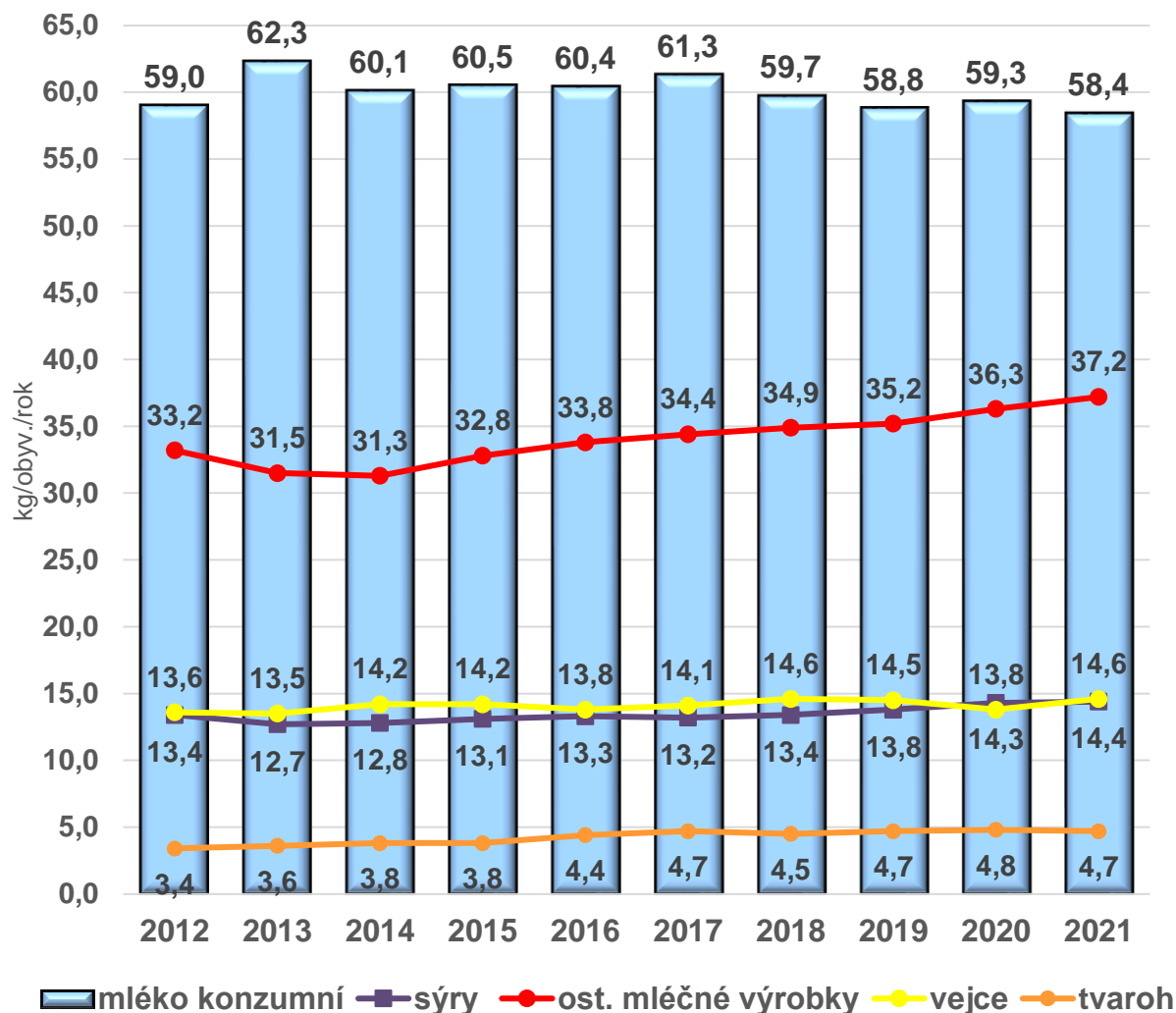
- tavené ↓ z 2,2 kg na 1,9 kg
- přírodní ↑ z 11,2 kg na 12,5 kg

Tvaroh **+38,2 %**
(+1,3 kg)

Mléčné konzervy **+50,0 %**
(+0,7 kg)

Vejsce **+7,2 %**
(+18 ks)

Mléko, mléčné výrobky a vejce (kg/obyv./rok)

Spotřeba potravin

změna 2021/12

OBILOVINY CELKEM -2,1 %
(-2,4 kg)

Pšeničná mouka -7,0 %
(-6,8 kg)

Chléb -3,6 %
(-1,5 kg)

Pšeničné pečivo -8,0 %
(-4,5 kg)

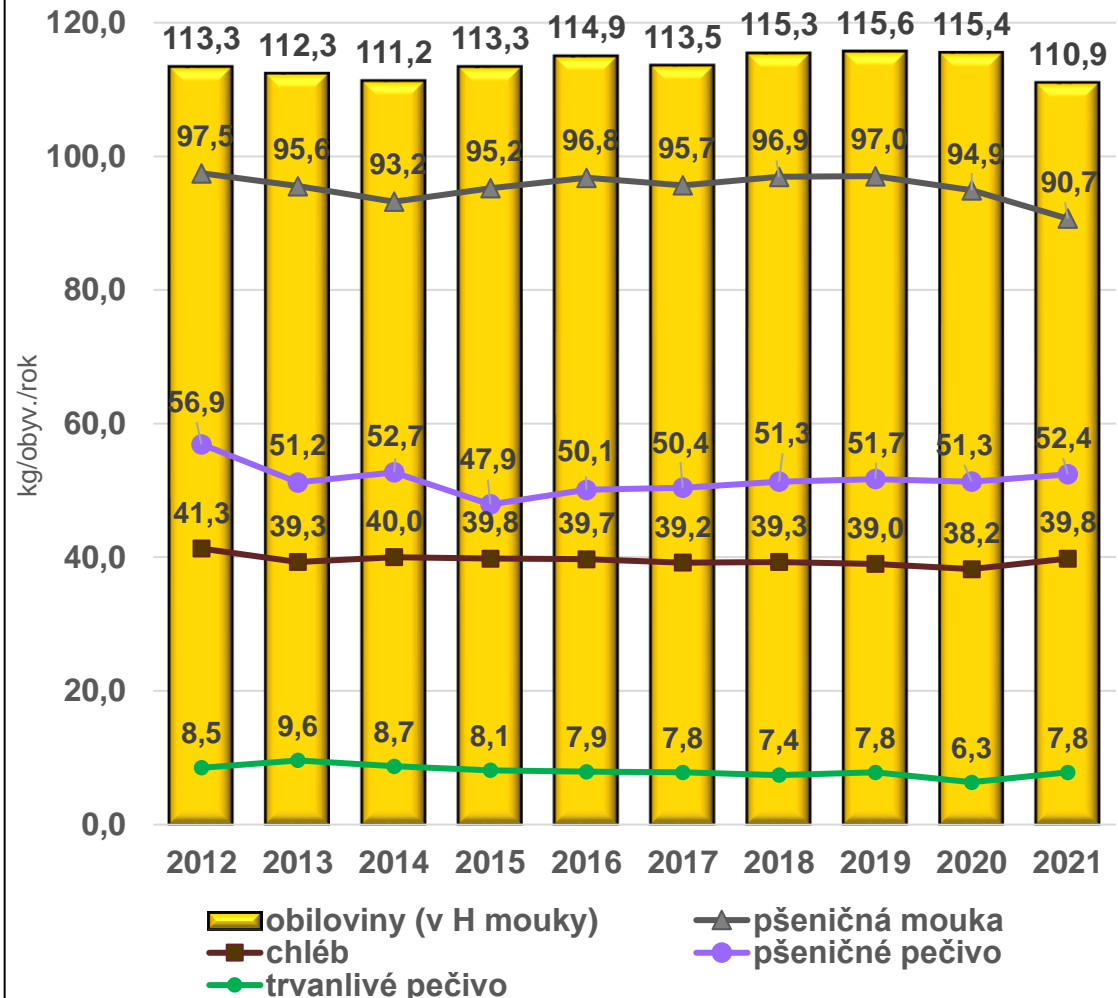
Trvanlivé pečivo -8,5 %
(-0,7 kg)

Těstoviny +1,7 %
2021: 7,2 kg

Rýže +58,2 %
2021: 8,2 kg

Kroupy, krupice ... +82,5 %
2021: 2,5 kg

Obiloviny, pekárenské výrobky (kg/obyv./rok)

Spotřeba potravin

změna 2021/12

TUKY CELKEM

+1,1 %
(+0,3 kg)

Máslo

+1,9 %
(+0,1 kg)

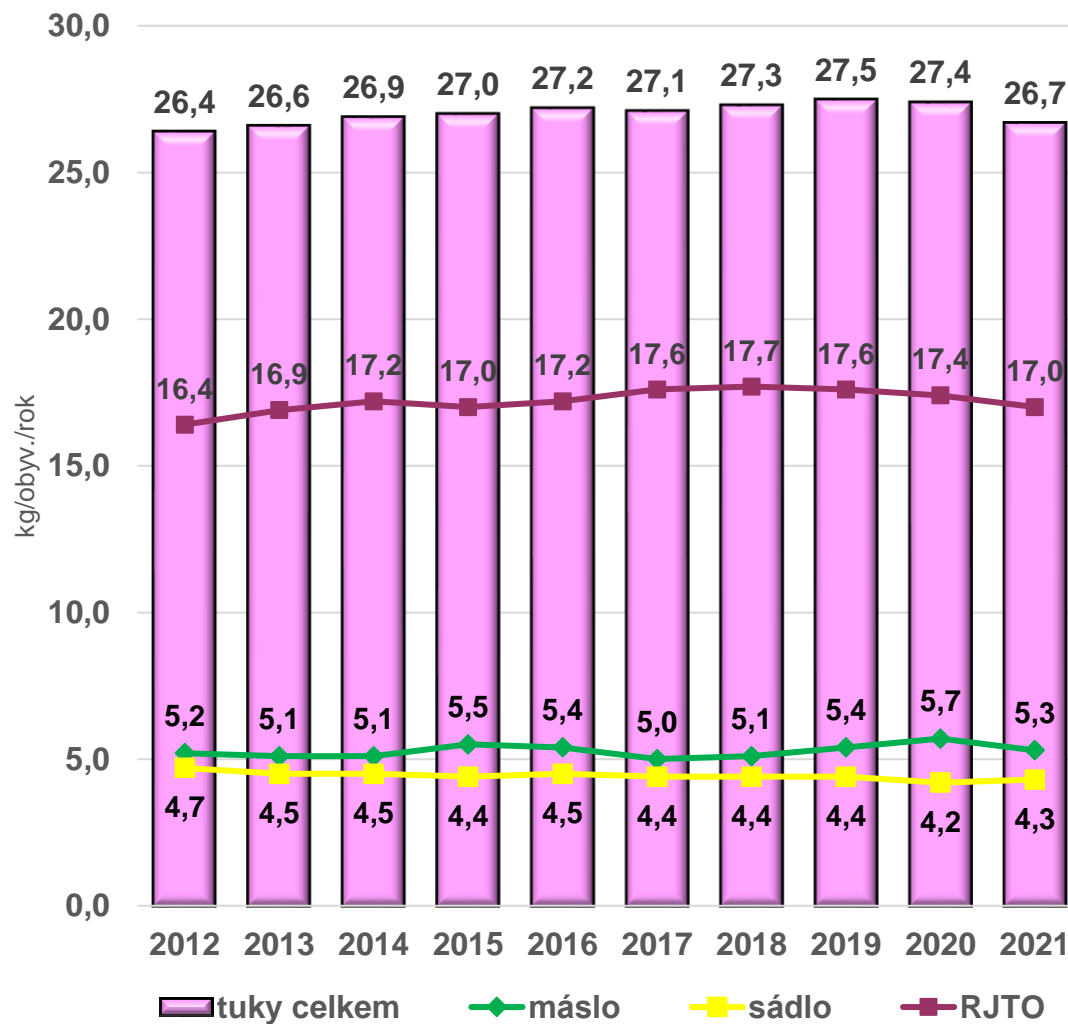
Sádlo

-9,0 %
(-0,4 kg)

RJTO

+3,7 %
(+0,6 kg)

Tuky a oleje (kg/obyv./rok)

Spotřeba potravin

změna 2021/12

ZELENINA CELKEM

+24,3 %

(+18,9 kg)

Nejvyšší podíl (13%) na spotřebě zeleniny:

• cibule **+32,1 %**
(+3,0 kg)

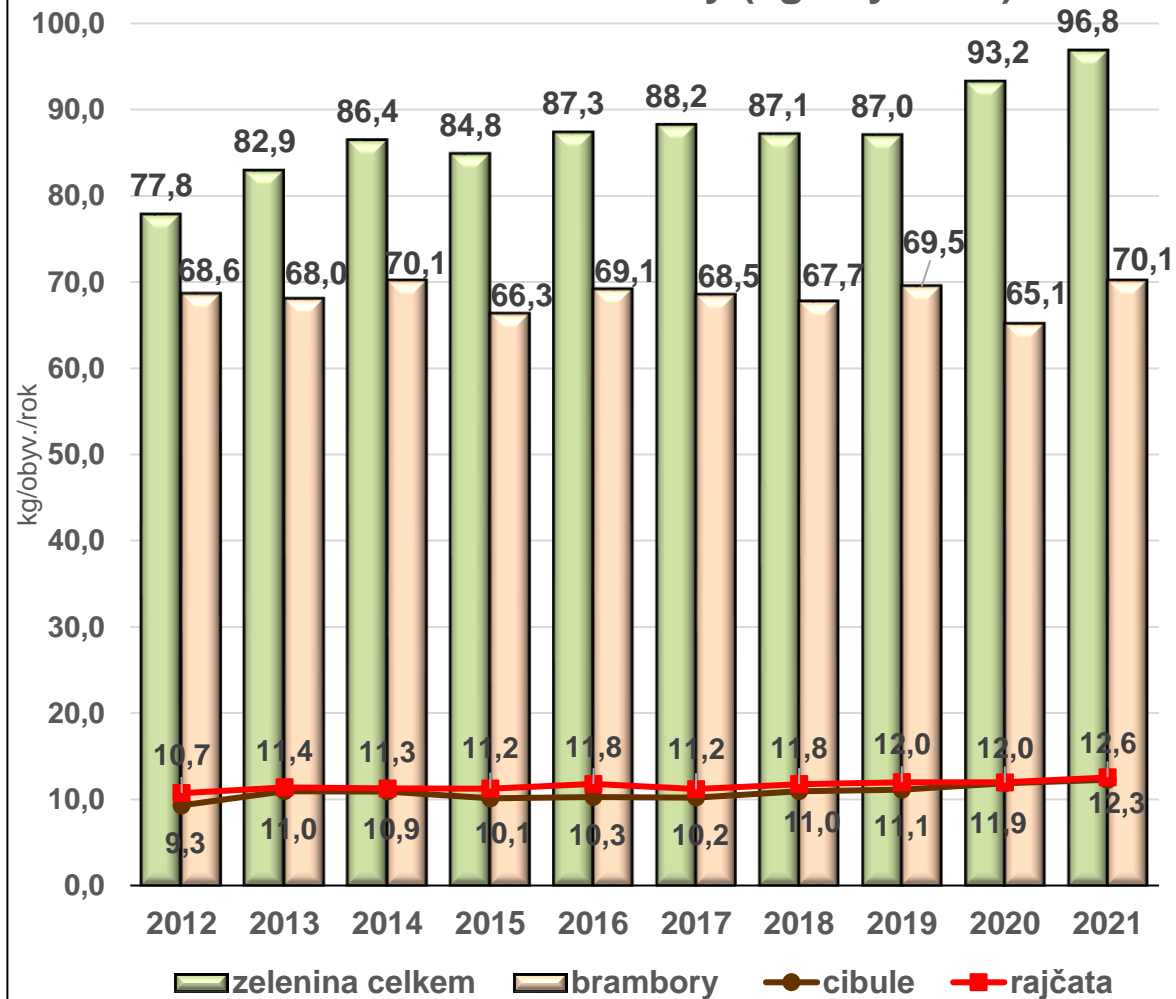
• rajčata **+17,0 %**
(+1,9 kg)

BRAMBORY

+2,2 %

(+1,5 kg)

Zelenina a brambory (kg/obyv./rok)

Spotřeba potravin

změna 2021/12

OVOCE CELKEM **+21,4 %**
(+16,0 kg)

Ovoce mírného pásma **+17,9 %**
(+7,8 kg)

Podíl na spotřebě ovoce celkem 56 %

Nejvyšší podíl na spotřebě ovoce mírného pásma:

• jablka (50 %) **+31,7 %**
(+6,1 kg)
2021: 25,2 kg

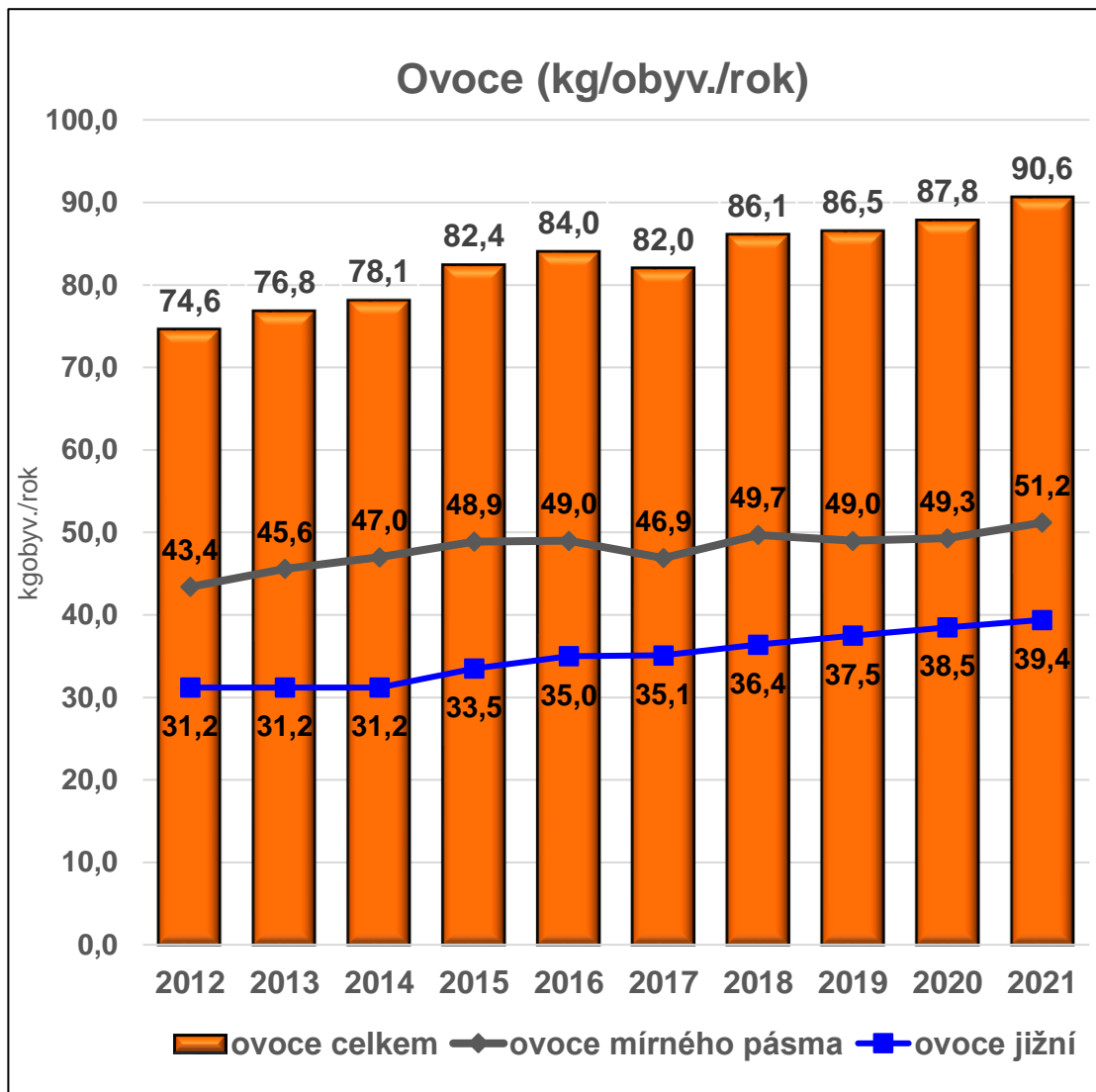
• švestky (12 %) **+36,9 %**
2021: 5,9 kg

• pouze broskve **-30,4 %**

Ovoce jižní **+26,2 %**
(+8,2 kg)

• pomeranče **+25,8 %**

• banány **+31,3 %**

Spotřeba potravin

změna 2021/12

RYBY

-2,3 %

(-0,1 kg)

- zdroj omega-3 mastných kyselin, vitamínu D, J a dalších minerálních látek
- limitující: vysoká a rostoucí SC, méně atraktivní chuť a vůně

LUŠTĚNINY

+38,2 %

(+1,0 kg)

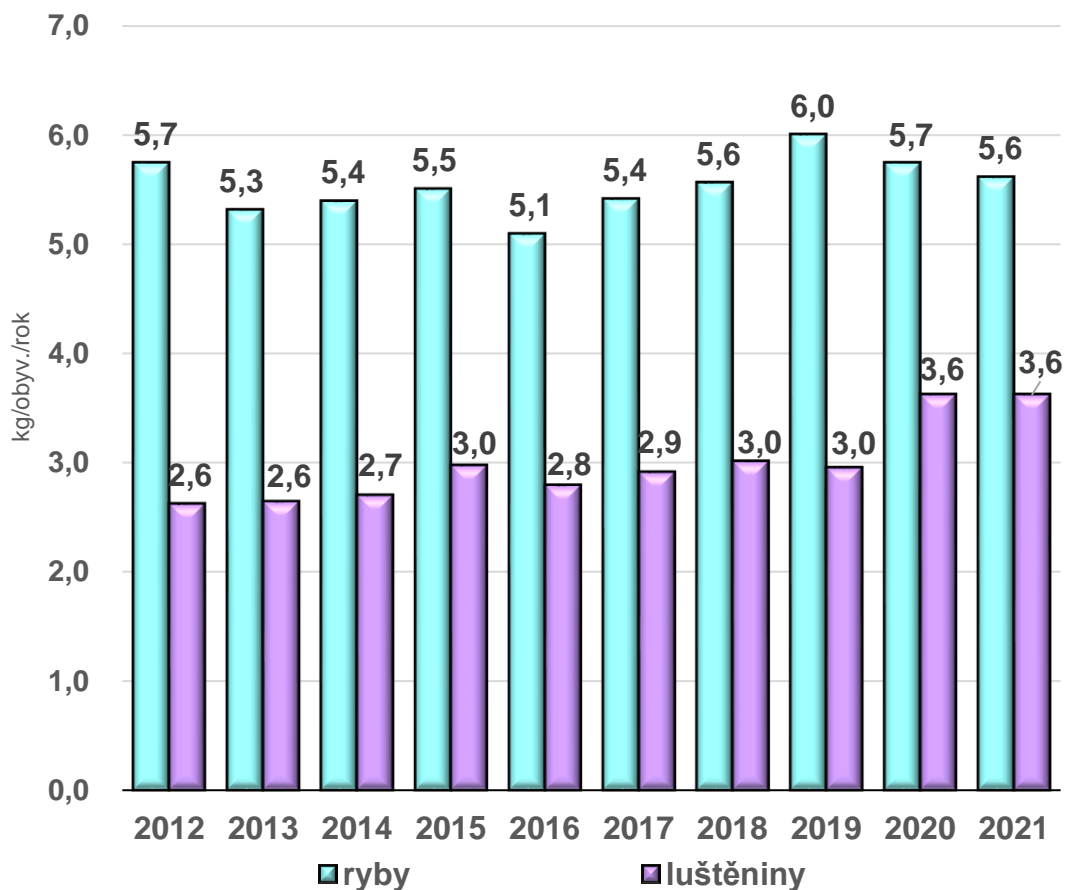
2021: fazole 1,1 kg

hrách 1,7 kg

čočka 0,8 kg

- zdroj bílkovin, sacharidů, vit. B vlákniny
- limitující: senzorické vlastnosti, zažívací potíže po požití, časově náročná příprava pokrmů

Spotřeba ryb a luštěnin (kg/obyv./rok)

Spotřeba potravin

změna 2021/12

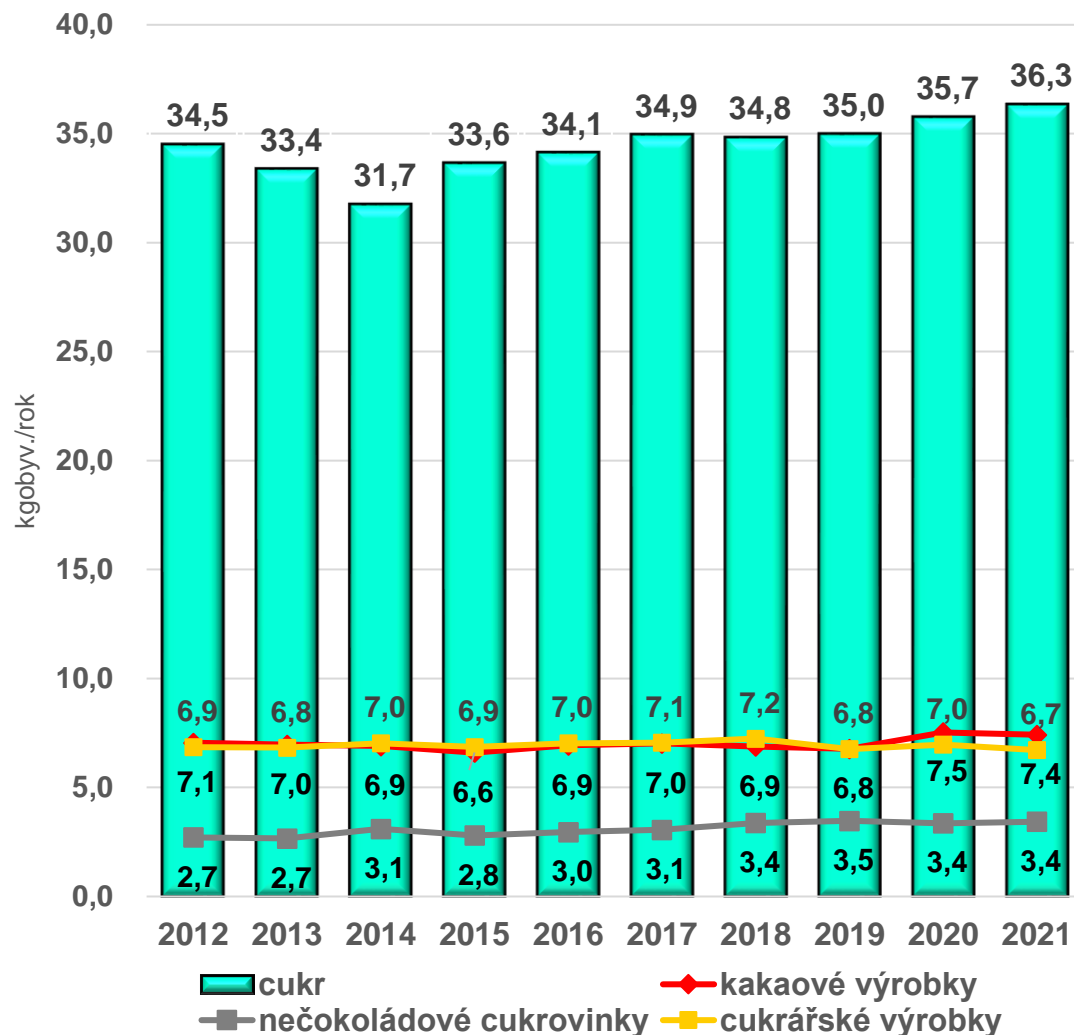
Cukr **+5,3 %**
(+1,8 kg)

Kakaové výrobky **+5,2 %**
(+0,4 kg)

Nečokoládové cukr. **+26,6 %**
(+0,7 kg)

Cukrářské výrobky **-1,9 %**
(-0,1 kg)

Cukr a výrobky z cukru (kg/obyv./rok)

Spotřeba nealko nápojů

změna 2021/12

**NEALKOHOLICKÉ NÁPOJE
CELKEM**

-14,9 %

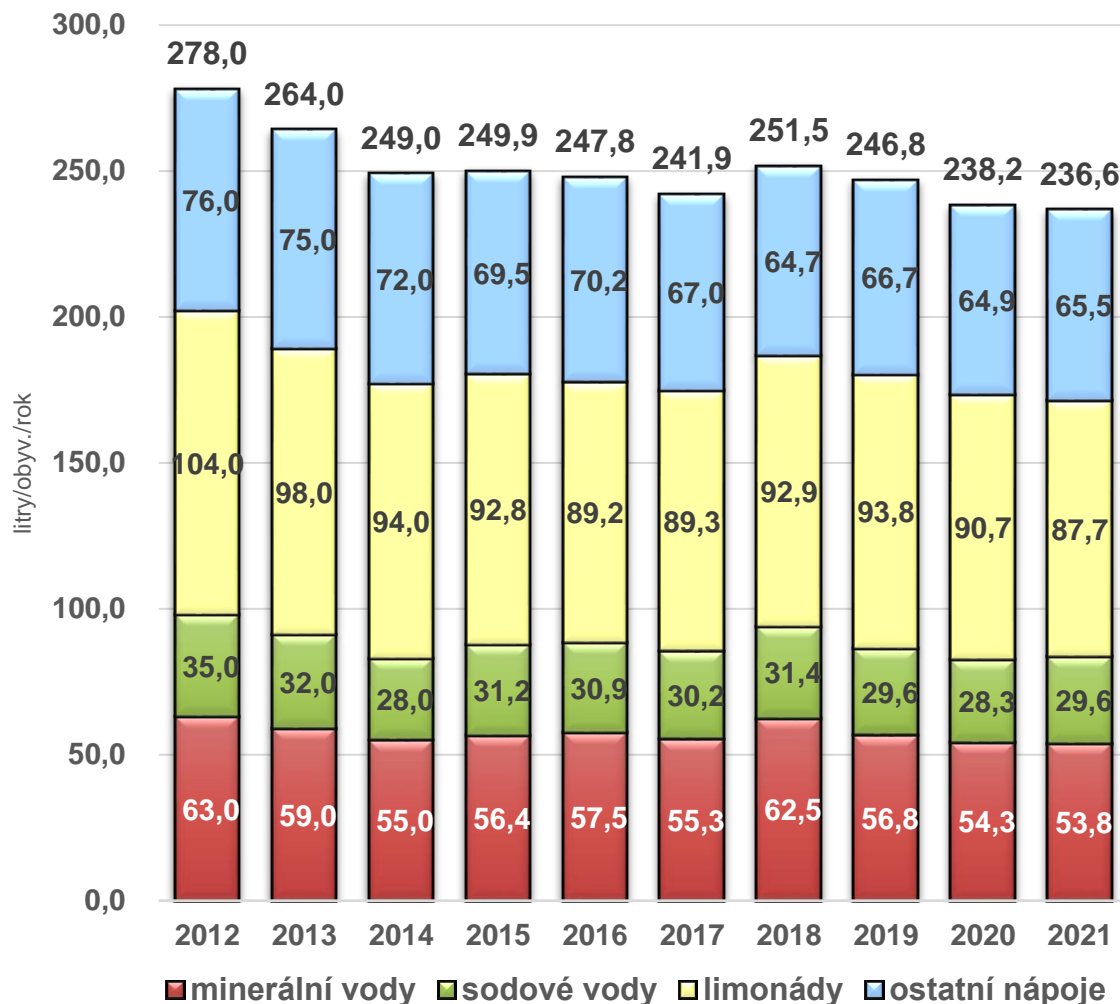
(-41,4 l)

Pokles u všech skupin
nápojů podobný (o 14-15 %).

Ostatní nápoje:

- osvěžující nealko nápoje
- ovocné a zeleninové šťávy, koncentráty
- sirupy, karotely

Nealkoholické nápoje (l/obyv./rok)

Spotřeba potravin v období pandemie covid-19 (2020)

2020

- Změny v ekonomice - pokles domácí poptávky → snížení HDP, zvýšení míry inflace i tempa růstu SC potravin (z 103,1 % na 104,8 %).
- Pokles reálných příjmů, pesimistická očekávání domácností → pokles spotřeby domácností.
- Vliv na spotřebu nárůst míry úspor – omezené možnosti domácností realizovat po určitou část roku určité spotřební výdaje (uzavření restaurací a některých obchodů) (GfK, 2021).

Spotřeba potravin v období pandemie covid-19 (2020)

- Nástup pandemie covid-19, vyhlášení nouzového stavu a souvisejících vládních opatření - změny nákupních preferencí spotřebitelů i u potravin.
- Na rozdíl od jiných segmentů maloobchodu se objem nákupu hlavních potravinových skupin (kromě pečiva) vyvíjel v roce 2020 pozitivně a vzrostl (přesun spotřeby mimo domov do domácností).
- Růst spotřeby v době pandemických vln. 1. vlna – panické nákupy, hromadění zásob (GfK, 2021).

Spotřeba potravin v období pandemie covid-19 (2020)

Dle GfK:

- 23 % spotřebitelů - zaměření na zdravou stravu k posílení imunity
- 22 % si častěji než v předchozím období jídlo připravovalo doma, preference vaření ze základních surovin.
- 19 % nakupovalo méně často hotová jídla.
- 14 % konzumovalo častěji maso.

Spotřeba potravin v období pandemie covid-19 (2020)

- Změny nákupního chování se promítly do objemu i struktury spotřeby.
- Z porovnání spotřeby potravin v roce 2020 s předcovidovým obdobím je patrné, že se spotřebitelé preventivně zásobili některými potravinami s delší trvanlivostí a příznivými nutričními hodnotami.
- K posílení imunity – zvýšená konzumace zeleniny a ovoce (jižní).

Spotřeba potravin v období pandemie covid-19 (2020)

Zvýšení spotřeby:

- Drůbeží maso (+2,7 %)
- Mléko a mléčné výrobky (+5,4 %; hl. sýry, mléčné konzervy, kysané)
- Máslo (+5,6 %)
- Zelenina (+7,1 %), ovoce (+1,5 %)
- Rýže (+16,9 %)
- Luštěniny (+22,7 %)

Snížení spotřeby:

- Hovězí maso (-2,5 %)
- Ryby (-4,3 %)
- Pekárenské výrobky (trvanlivé p., těstoviny, chléb)
- Vejce (-4,6 %)
- Brambory (-6,3 %)
- Sádlo (-3,7 %)
- Nealkoholické nápoje (-3,5 %) – 2. nejnižší úroveň od 2002

Spotřeba potravin v období pandemie covid-19 (2021)

2021

- Mírné oživení ekonomické situace – především v důsledku spotřeby domácností.
- Konečná spotřeba pozitivně ovlivněna růstem reálných mezd a vyšší úspor domácností z předchozích období.

Spotřeba potravin v období pandemie covid-19 (2021)

Zvýšení spotřeby:

- Maso a masné výrobky (všechny druhy)
- Vejce (návrat na vysokou úroveň let 2018 a 2019)
- Pekárenské výrobky – chléb, pšeničné a trvanlivé pečivo
- Rýže
- Ovoce, zelenina
- Cukr – nejvyšší za 10 let

Snížení spotřeby:

- Máslo (z vysoké hodnoty 2020)
- Pšeničná mouka, těstoviny
- RJTO
- Nealkoholické nápoje – nejnižší spotřeba od 2012

Nutriční hodnocení spotřeby potravin

- Data o hmotné spotřebě potravin významným způsobem doplňují informace o její kvalitativní, tj. výživové stránce.
- Výpočty nutričního hodnocení spotřeby prováděné v ÚZEI poskytují údaje o reálném příjmu energie, základních živin, vitaminů a minerálních látek.
- Získané výsledky o dosaženém příjmu jednotlivých nutrientů jsou pouze orientační.
- Vzhledem k použití jednotné metodiky ukazují dlouhodobý trend vývoje stravovacích zvyklostí i na disproporce v příjmu jednotlivých nutrientů a jejich možnou nápravu (edukace ke správné výživě).

Nutriční hodnocení spotřeby potravin

Výsledky (2021/2012)

- Příjem všech sledovaných nutričních faktorů i energie se zvýšil.
- Ze základních živin vzrostl příjem:
 - **bílkovin** (+5,7 %), z toho
 - *živočišných* (+9,6 %) – v 2021 nejvyšší hodnota od 1989
 - *rostlinných* (+0,9 %)
 - **tuků** (+5,5 %) – nejvyšší za porevoluční období
 - **sacharidů** (+1,4 %)
- Zvýšení úrovně přívodu všech základních živin se odrazilo v nárůstu **energetické hodnoty** stravy (+3,3 %).

Nutriční hodnocení spotřeby potravin

Výsledky (2021/2012)

- Z hlediska požadavků správné výživy - pozitivní změna vzrůst příjmu vápníku a vitamínu C - zdravotní uvědomění spotřebitelů, ale i rozšíření nabídky jak sortimentu mléčných výrobků, ovoce a ovocných výrobků i zeleniny a zeleninových výrobků v obchodní síti.
 - **vápník** +8,2 %, v 2020 a 2021 - nejvyšší dosažená úroveň
 - **vitamin C** +17,0 % - ovoce (hl. jižní), zelenina
- Na vyšší úrovni než v roce 2012 byl v roce 2021 rovněž přísun **vitaminů A, B₁ a B₂** (v intervalu od 8 do 12 %) a **železa**.

Nutriční hodnocení spotřeby potravin

Výsledky 2021/2020

- Růst příjmu všech nutrientů (cca o 2-3 %) – nejvyšší posun (téměř 5% přírůstek) – vitamin C.
- Poprvé za posledních 5 let tempo růstu příjmu rostl. bílkovin mírně dynamičtější než u živočišných bílkovin, nízký růst u příjmu vápníku.
- **I v roce 2021** přetrvávaly u české populace **nesprávné stravovací návyky**; příjem všech základních živin i energie přesahoval doporučení odborníků x příjem některých vitaminů a minerálních látek je deficitní.

Skutečnost vs. doporučení

• bílkoviny	+107 %
• tuky	+62 %
• sacharidy	+13 %
• energie	+33 %

• vitamin C	-31 %
• vápník	-5 %

Aktuální vývoj spotřebitelských cen potravin

- Vývoj ekonomiky a zejména SC v posledních 3 letech ovlivněn pandemií covid-19 a válkou na Ukrajině ➡ narušení dodavatelských řetězců, omezení činnosti výrobců, nedostatek surovin, materiálu, PS, logistické problémy ochromení obchodu s obilím, sluneč. olejem, průmysl. hnojivy, migrace, razantní růst cen energií, pohonných hmot.

2020

- Nejvyšší míra inflace (3,2 %) za posledních 8 let a 3. nejvyšší v EU – projev předchozích let prosperity a relativní odolnosti české ekonomiky vůči koronavirové krizi.
- SC potravin +4,8 % (zvýšené N obchodníků, nedostatek pracovníků, vysoká poptávka po některých potravinách, cenová politika ...)

Aktuální vývoj spotřebitelských cen potravin

2021

- Dopady covidu, zdražení energií na svět. trzích; míra inflace 3,8 %.
- Výrazný růst světových cen potravin. komodit, zahájený v polovině roku 2021, se do vývoje cenové úrovně potravinářského zboží v ČR promítl se zpožděním, v posledním čtvrtletí. SC potravin meziročně +0,8 %, tj. méně než v EU.
- Prudký růst jen SC olejů a tuků.

Aktuální vývoj spotřebitelských cen potravin

2022

- Přetrvávající problémy v dodav. řetězcích, enormní nárůst cen komodit (energií, ropy ...), materiálů umocnila válka na Ukrajině, energetická krize.
- Míra inflace 15,1 % - nejvyšší od 1994. Růst SC potravin +17,3 % v návaznosti na růst CPV, DC i CZV.
- Značný nárůst SC všech potravinových skupin, nejvíce u olejů a tuků (+39 %).

Aktuální vývoj spotřebitelských cen potravin

1.-9. 2023 – SC celkem

- Zvyšování cenové hladiny pokračovalo i v 2023. Po výrazném přírůstku na počátku roku (+6,0 %) rostla celková cenová hladina až do srpna podstatně mírnějším tempem. V září nepatrný pokles (-0,7 %) vlivem snížení SC potravin, elektřiny, plynu, dovolených.
- **Míra inflace** postupně klesala z 17,5 % v lednu na **6,9 % v září** (i vliv srovnávací základny).
- **Nejvyšší meziroční nárůst SC za 1.-3. čtvrtletí 2023:**
 - bydlení, voda, energie, paliva (+16,4 %) stravování a ubytování (+16,2 %), potraviny a nealko nápoje (+15,2 %)

Aktuální vývoj spotřebitelských cen potravin

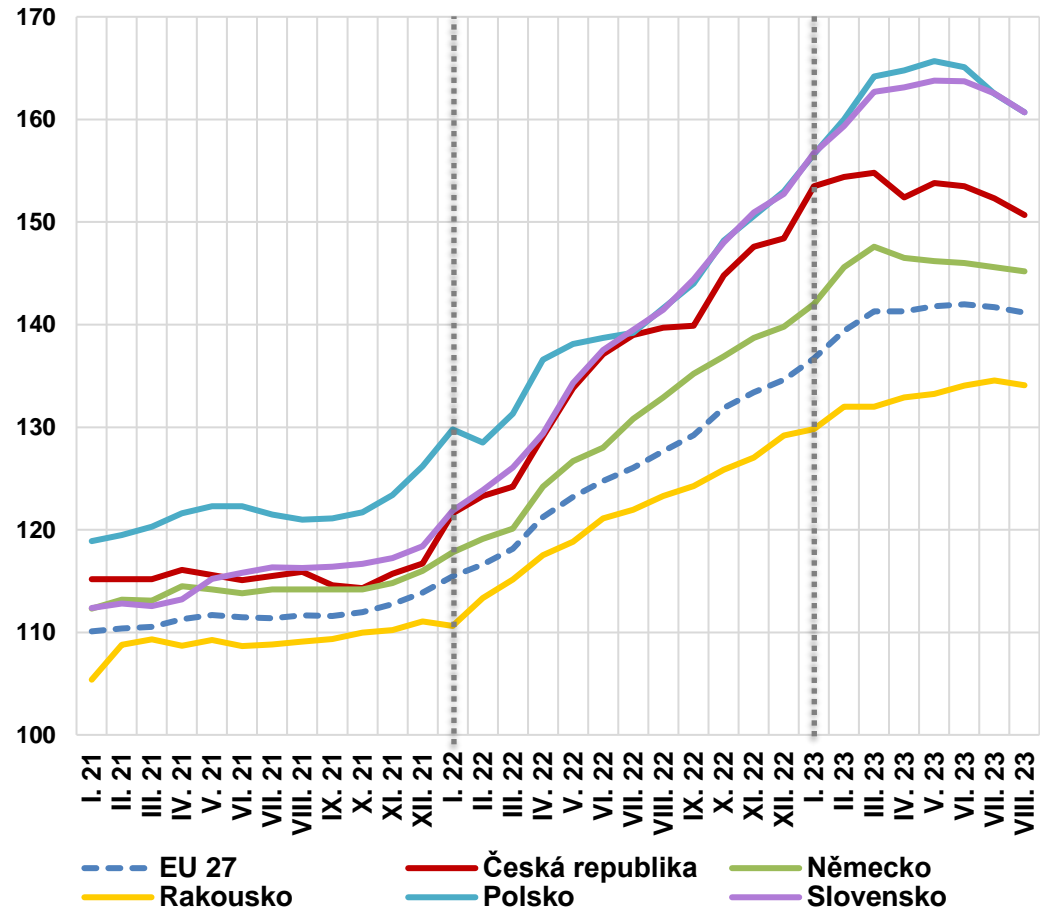
1.-9. 2023 – SC potravin

- SC potravin celkem od 2. čtvrtletí 2023 mírně oslabovaly (kromě května). V **září meziměsíčně** -1,8 % (pokles téměř u všech potravin: vejce -9,2 %, polotučné mléko -6,2 %, čerstvé ovoce -4,1 %, zelenina čerstvá -3,8 %).
- SC potravin celkem **v září meziročně** +5,4 %.
 - brambory (+55,4 %), cukr (+44,6 %), zelenina (+12,4 %)
 - máslo (-30,1 %), jedlé oleje (-16,7 %), polotučné mléko (-15,3 %), mouka (-13,6 %)
- Celkově SC potravin **meziročně za 1.-3. čtvrtletí 2023** +15,2 %, tj. více než inflace (+12,4 %).

Aktuální vývoj spotřebitelských cen potravin

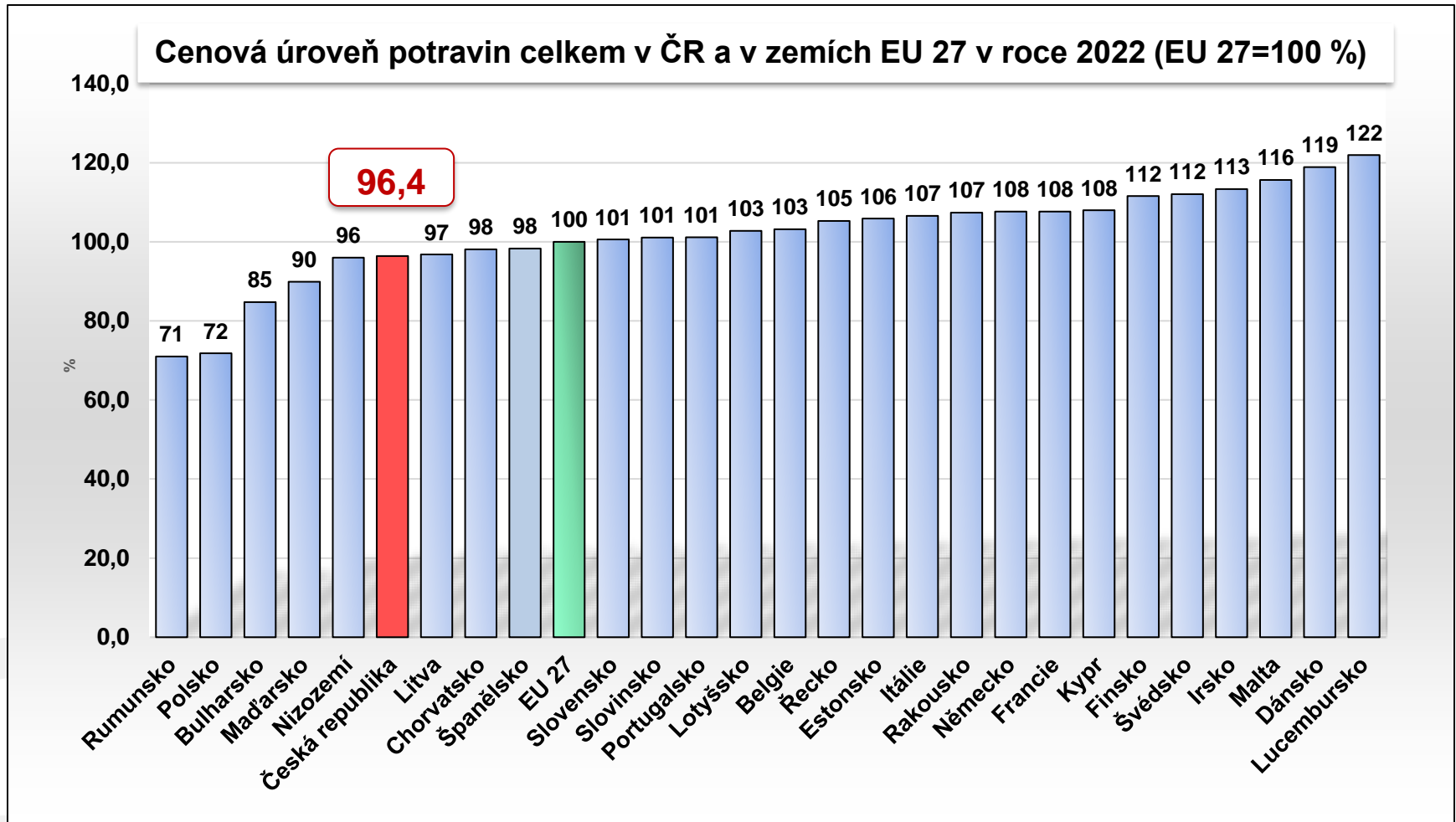
- Od 2. čtvrtletí 2021 ve všech zemích EU mírný růst SC potravin
- Únor 2022 až březen 2023 – významný růst, poté zmírnění až stagnace
- **Průměrné měsíční tempo růstu (báze 2015):**
 - Polsko (137 %)
 - Slovensko (133 %)
 - **ČR (131 %)**
 - EU (122 %)
 - Rakousko (119 %)

HICP - potraviny celkem (báze 2015)

Pramen: vlastní zpracování z dat Eurostat

Aktuální vývoj spotřebitelských cen potravin

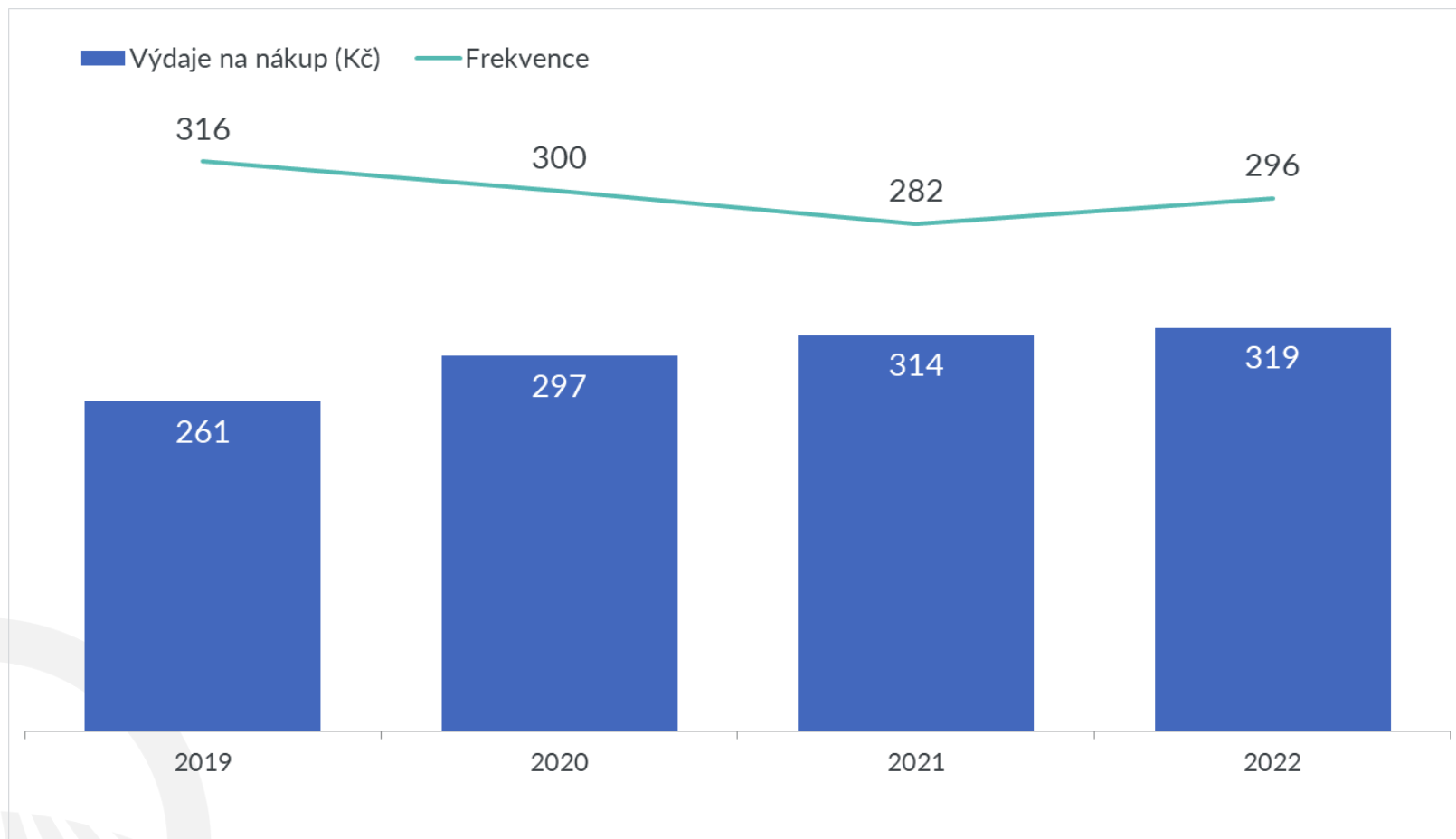

Pramen: vlastní zpracování z dat Eurostat

Změny nákupního chování

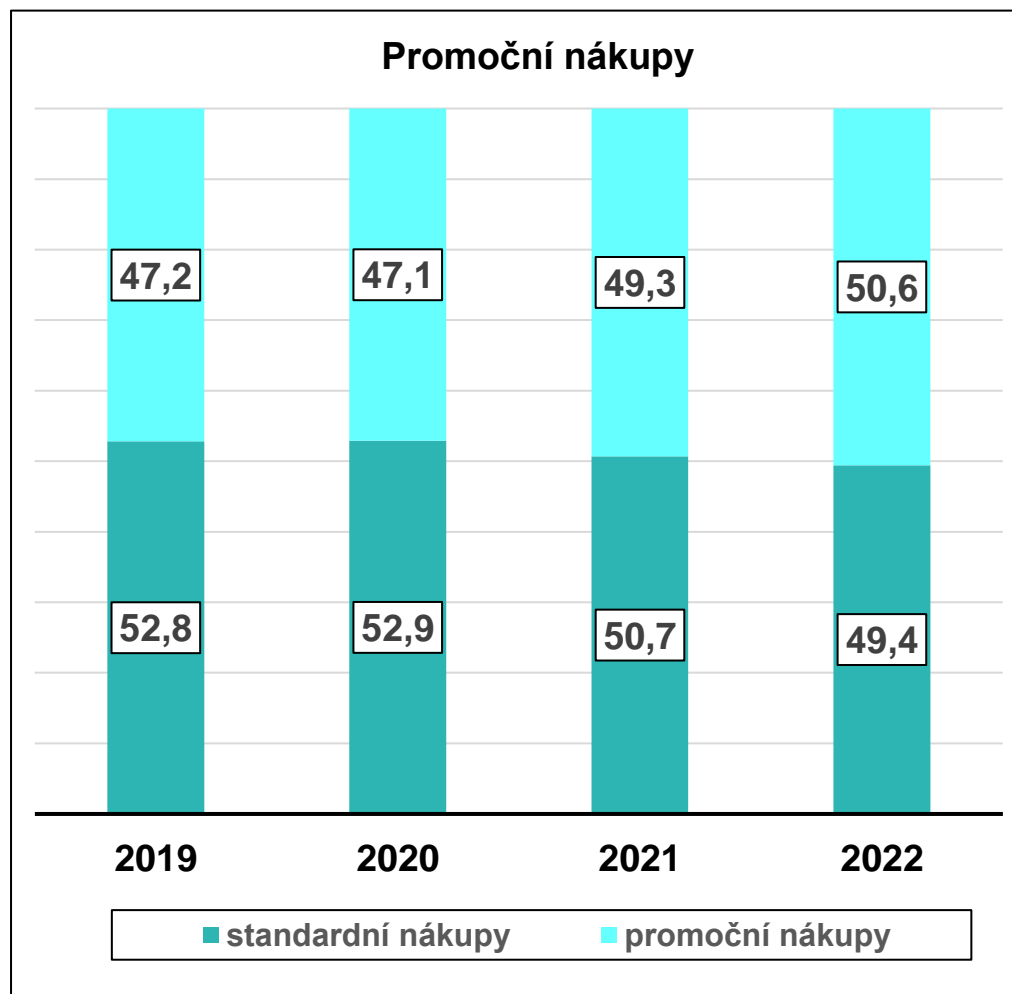
- Zhoršení ekonomických i příjmových očekávání domácností a rostoucí ceny potravin v ČR v 2020-23 - změny v chování spotřebitelů při pořizování rychloobrátkového zboží.
- Domácnosti plně neakceptovaly navyšování cenových hladin a změnily strukturu své spotřeby tak, aby dosáhly nižších průměrných placených cen.
- Zásadní změna v 2022 – zvýšení frekvence nakupování a snížení hodnoty výdajů/nákup (v předchozích obdobích naopak).
- Odklon od větších nákupních misí - typické pro počátek pandemie (GfK, 2023)

Změny nákupního chování

Změny nákupního chování

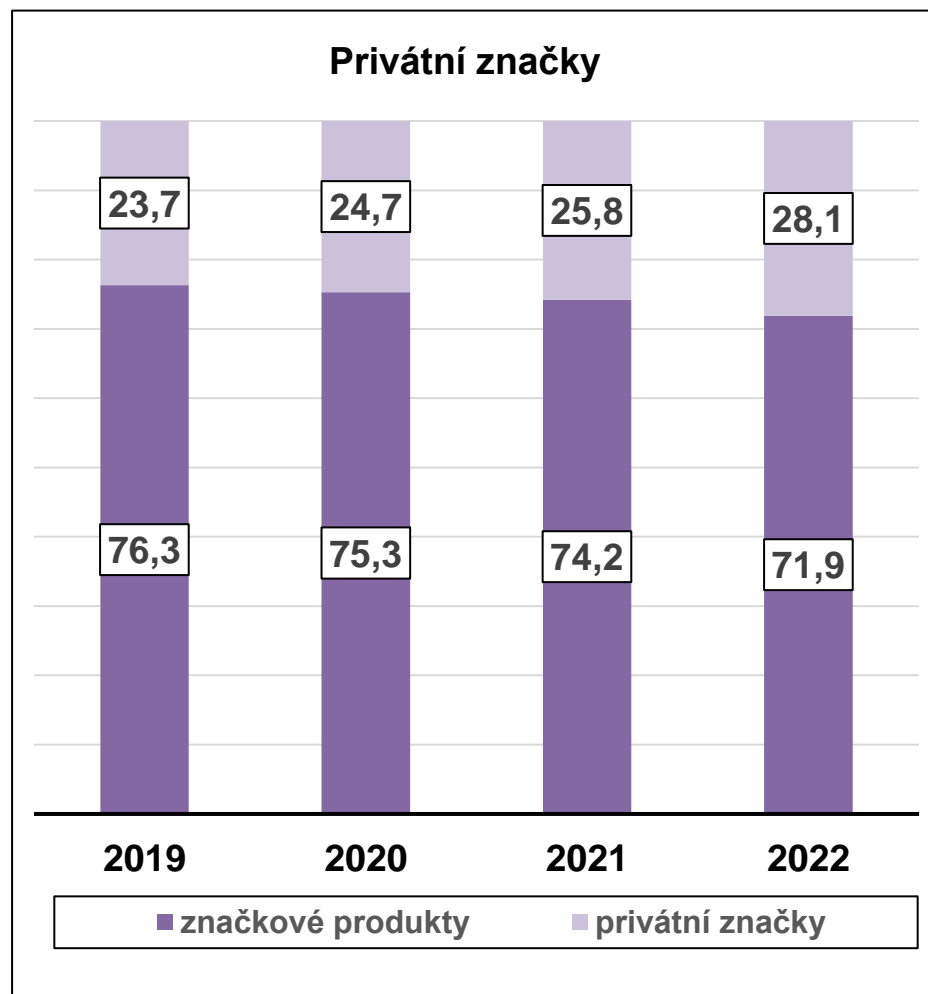
- Zvýšil se i podíl **promočních nákupů (50,6 %)** při poklesu standardních nákupů, dlouhodobě nadprůměrná hodnota v rámci EU
- Nejčastěji nakupované v promocích:
 - **alko nápoje** (69,6 %)
 - **nealko nápoje** (59,8 %)
 - **mléčné výrobky, vejce** (56,2 %)
 - **sladkosti** (55,3 %)
- Nejméně – polotovary (41,1 %) a pečivo (21,7 %)

Pramen: Údaje Shopper GfK, 2023

Změny nákupního chování

- Podíl výdajů na **privátní značky řetězců (28,1 %)** u rychloobrátkového zboží rostl, zatímco podíl výdajů na značkové výrobky klesal
- Nejvíce zastoupeny:
 - **mražené potraviny (43,0 %)**
 - **polotovary (35,9 %)**
 - **základní potraviny (35,1 %)**
- Pouze u nápojů, hl. alkoholu, mají privátní značky nízký podíl (11 %).

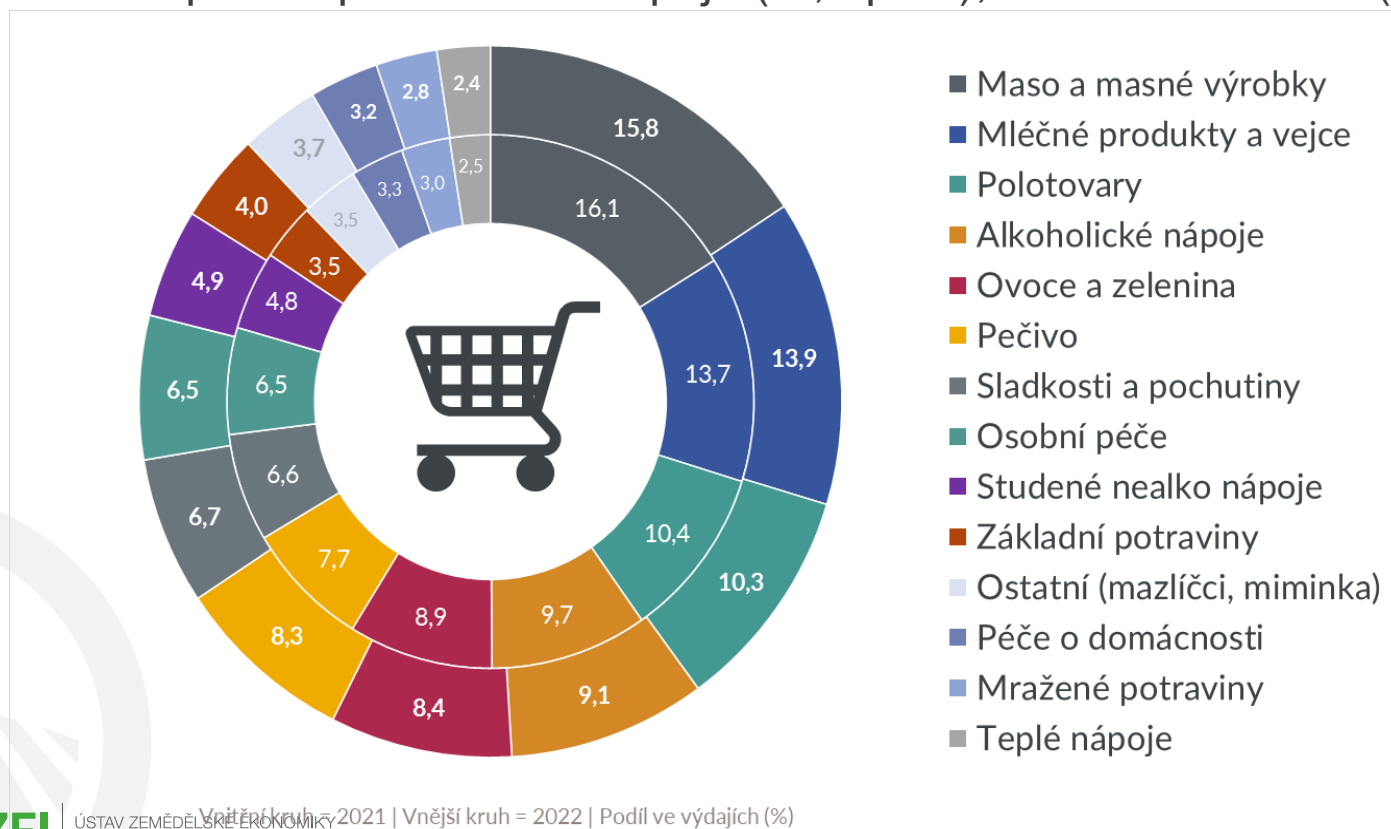

Pramen: Údaje Shopper GfK, 2023

Změny nákupního chování

Nákupní košík

- Maso a masné výrobky, mléčné výrobky, vejce – 30% podíl hodnoty potr. koše
- 2022 vs. 21: růst podílu: pečivo (+0,6 p. b.) a základní potraviny (+0,5 p. b.), pokles podílu: alko nápoje (-0,6 p. b.), ovoce a zelenina (-0,5 p. b.)

Změny nákupního chování

- Podle kvantitativního výzkumu agentury **Focus** (prosinec 2022) **67 %** domácností promítlo nárůst cen potravin do změny svého nákupního chování.
 - **1/3** dotázaných kupuje potr. **ve stejné kvalitě, ale v menším množství**
 - **1/5 stejné množství, ale v nižší kvalitě**
 - **1/10 menší množství i nižší kvalita.**
- Pouze **1/3 respondentů** v době konání průzkumu uvedla, že nakupuje potraviny a nápoje ve **stejném množství a kvalitě** jako dříve.
- Jako častější **strategie** domácností, jak čelit vysokým cenám potravin, se jeví **omezení množství při zachování dosavadní kvality (46 %)**, než nákup stejného množství, ale méně kvalitního sortimentu (32 %).
- Změny v nákupním chování, komunikované v závěru minulého roku, lidé v zásadě hodlají zachovat i v roce 2023.

Změny nákupního chování

- Podle studie **GfK** o nákupních trendech domácností (květen 2023) se na konci roku 2022 zlepšilo spotřebitelské klima, zvýšila se spotřeba domácností.
- Vzrostly: frekvence nakupování potravin a nápojů, výdaje na 1 nákup, podíly promočních nákupů i nákupů privátních značek.
- Podle průzkumu agentury **IPSOS** (červen 2023) přinesla klesající míra inflace v průběhu 2. čtvrtletí roku 2023 optimismus u českých nakupujících. Čeští spotřebitelé vnímali současnou ekonomickou situaci jako lepší než na jaře 2023, jejich očekávání ohledně budoucího ekonomického vývoje byla optimističtější.

Závěr

- Spotřeba většiny potravin se v letech 2012-2021 zvýšila, rostla kupní síla obyvatelstva.
- Pozitivním jevem z hlediska požadavků správné výživy - výrazný nárůst spotřeby ovoce, zeleniny, mléčných výrobků, drůbežího masa a luštěnin. U všech těchto potravin stoupla spotřeba i v době pandemie covid-19. Nepříznivě lze hodnotit nárůst spotřeby cukru.
- K poklesu spotřeby došlo u pekárenských výrobků, sádla a všech druhů nealkoholických nápojů.
- Zvýšil se příjem všech hlavních živin i energie; jejich příjem výrazně přesahuje doporučení nutricionistů.
- Příznivě lze hodnotit přírůstek přívodu vápníku a vitamínu C, přesto je příjem tohoto vitamínu značně deficitní.

Závěr

- Určujícími faktory poptávky a výše i struktury spotřeby potravin budou vývoj ekonomiky a koupěschopná poptávka obyvatelstva.
- Vysoký růst cen provázený nízkým růstem příjmů by se mohl negativně promítnout do struktury spotřeby potravin, a to zejména u nízkopříjmových skupin.
- Vyšší poptávka po levnějších, většinou méně kvalitních potravinách, by mohla vést k deficitu příjmu některých důležitých vitaminů a minerálních látek x k nadměrnému příjmu méně žádoucích živin.
- Kromě kupní síly populace svou úlohu v dalším vývoji spotřeby sehraje také důvěra spotřebitelů v budoucí vývoj ekonomiky a jejich ochota utrácet, dále nabídka potravin, zdravotní výchova a cílená propagace potravin.

Děkuji za pozornost

e-mail: ilona.mrhalkova@uzei.cz

Zdroje

- Spotřeba potravin v roce 2021. ČSÚ, 2022
- Vývoj a predikce spotřeby potravin, vývoj vnitřního trhu. 2. výstup TÚ 4225, ÚZEI, 2022
- Shopper GfK. Studie GfK, 2021, 2022
- <https://www.focus-agency.cz/files/contentFiles/focus-financni-situace-domacnosti-a-zmeny-ve-spotrebitelskem-chovani-v-dobe-vysokych-cen-fin.pdf>
- <https://www.ipsos.com/cs-cz/blyska-se-na-lepsi-casy-mysli-si-spotrebitele>